

СУЧАСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІДЕНТИЧНОСТІ У СТАНОВЛЕННІ НОВОЇ ПАРАДИГМИ ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ

Як відомо, сьогодні соціально-економічне та морально психологічне становище особистості в Україні є незадовільним, що зумовлюється кризовим станом української економіки та низьким станом розвитку соціально-побутової структури держави. На сьогодні головну роль у самоіндифікаційних процесах українського суспільства відіграють культурно-інформаційні та духовно-світоглядні фактори, також ціннісно-сміслові утворення виступають визначальними в процесі індивідуальної самоідентифікації. (Воропаєва Т.С.)

Як відомо, сутність трансформацій, які відбуваються у суспільстві, характеризується виокремленням гуманістичної складової, що визначає нові принципи філософії освіти. Такі зміни розглядаються як своєрідний, запитаний часом «антропологічний зсув», і за переконаннями провідних учених різних галузей гуманітарної науки, визначається зміна у парадигмі сучасної філософії освіти. Актуальність теми зумовлена, з одного боку, формуванням суспільства знань у ХХст., а, з іншого, - постмодерними змінами ідентичності – етнічної, расової, гендерної, сексуальної та інших у складних взаємодіях культурно-соціальних модусів.

Особливої актуальності набуває розкриття ролі ідентичності у освіті. Цей аспект, як вважають дослідники, вимагає особливої уваги у сучасній філософії освіти. Важливим для його висвітлення є вирішення таких методологічних завдань, як визначення генези даного поняття в сучасній гуманістиці; визначення місця проблеми ідентичності у сучасній філософії освіти, а саме, обґрунтування процесу антропологізації сучасного простору освіти та інше.

У сучасному світі освіта, що трансформується, як зазначається, постає консолідуючим соціальним інститутом, який дозволяє здійснювати втілення мети та передачу базових цінностей розвитку суспільства.

Формування особистості в сучасному українському суспільстві, на сам перед, формується не лише під впливом традиційної національної культури, але й під впливом ідеї західного постмодернізму. Сама гендерна ідентичність є усвідомленням себе пов'язаним з культурними визначеннями чоловічості або жіночості.

Як не раз відзначалося, «чоловічий/жіночий» – одна з основних опозицій у традиційній культурі й філософії. Вона стосується всіх існуючих сфер людського буття, зачіпає філософсько-міфологічні, релігійні, етнічні та повсякденні уявлення, протиставляючи чоловіче та жіноче начало в категоріях статі, граматичного роду, символіки й обрядових функцій. Свідченням належності до тієї або іншої біологічної статі є, зокрема, наявність статевих органів в чоловіка. Проблема статі розглядається в науці на основі двох складових компонентів: природного, що включає морфологічні, анатомічні, фізіологічні, психологічні відмінності статей, і соціокультурного, причому природний компонент залишається постійним, у той час як гендерний – рухливим і змінним. У соціальних відносинах між статями біологічний диморфізм уже передбачає можливість зображення звичної переваги чоловіків над жінками в статусі за допомогою значної різниці у фізичному відношенні. Поширенню сучасного гендерного підходу перешкоджає висока методологічна культура класичного філософствування, що не дозволяє сприймати за дійсне пояснення соціальних процесів посилення на ролі й стереотипи. Традиційна, «догендерна» відповідь стосовно питань статі полягає в тому, що характер будь-якої діяльності пов'язаний із засобами й матеріалом, стосовно до людей - із закладеними в них схильностями й здібностями, з «генами», тобто, можливостями, які культура експлуатує, розвиває й оформлює. Звідси випливає, що, різні за анатомічною конституцією, чоловік і жінка займають різне становище завдяки особливостям своєї природи, фізичної сили, типу реакції, темпераменту й інтелекту. Воно буде зберігатися, поки ці особливості існують, поки є статевий диморфізм. З іншого боку, дослідники стверджують, що культурні стереотипи не випадкові, вони кореняться в біосоціальній сутності людини [1; 174-175].

Дослідники звертають увагу на те, що родоначальник європейської філософії Платон у діалозі «Бенкет», а саме у виступі Павсанія й подальших міркуваннях Аристофана зробив незвичайну операцію, надзвичайно важливу для подальшого розвитку людства, - поділ єдиного колись Ерота надвоє, а також розділення наших «предків» – андрогінів. Андрогіни через свої

зухвалі задуми (прагнення скинути олімпійських богів і любов до уподібнення богам) були розділені Зевсом надвоє. За Платоном, «існувала ще третя стать, яка поєднувала в собі ознаки чоловічого й жіночого. А було цих статей три, і такі вони були тому, що чоловічий споконвіку походить від Сонця, жіночий – від Землі, а той, хто поєднував обох цих – від Місяця, оскільки й Місяць поєднує два начала» [3; 439-454].

Саме природні особливості чоловіків і жінок мислилися основними для соціально-культурного буття. Така точка зору на зв'язок природного й соціокультурного в людині визначається як біологічний детермінізм. Л. Ніколсон називає подібне тлумачення статевогендерної системи «біологічним фундаменталізмом», щоб виявити схоже й відмінне з біологічним детермінізмом. Загальним для них є те, що біологічний фундаменталізм установлює не зовсім випадковий характер відносин між гендером і біологічною статтю. Різниця, на думку Л. Ніколсон, полягає в наступному. По-перше, біологічне детермінує культурне, але на відміну від біологічного детермінізму, при якому культурне прямо залежить від природного і є незмінним, у біологічному фундаменталізмі це уявлення відсутнє. По-друге, біологічний фундаменталізм, на відміну від біологічного детермінізму, дозволяє пояснити загальне й відмінне між жінками [6; 55-56]. Дослідниця М. Віттиг стверджує, що поняття «природа», «біологічна стать», «жіноче тіло», «сексуальність» так само соціально сконструйовані, як і поняття «культура», «соціальна стать» і «суспільство». Очевидно, що раніше було зручно пояснювати підпорядкований статус жінки впливом патріархату, імперіалізму, капіталізму, расизму, історії й мови. Жінка існує тільки як поняття, яке стабілізує й об'єднує бінарне й опозиційне в чоловікові, слугуючи зміцненню гетеросексуальних стосунків. Лесбіянка не має статі, вона поза категорією статі, більше того, вона не жінка й не чоловік [2,14]. Практично донедавна з боку науки не було ніяких підстав для сумніву в незмінності біологічної статі й у її розподілі тільки на чоловічу і жіночу. Сьогодні існування жорсткого поділу людей тільки на дві біологічні статі висувається вченими як одне з головних філософських питань. Сучасний дослідник Г. Келлі виділяє кілька рівнів сексуальної організації людини: генетична стать (певний набір генів); гонадна стать (наявність і функціонування залоз внутрішньої секреції); морфологічна стать (наявність зовнішніх і внутрішніх статевих органів); церебральна стать (диференціація мозку під впливом тестостерону) [5;26]. Питання щодо теорії гендерного конструювання з розумінням гендеру як результату взаємодії соціально - культурного та тілесного й позначення тілесного через культурне припускає існування не тільки двох гендерів. Сумніви біологів із приводу існування винятково двох статей - чоловічої та жіночої, різнорівневість сексуальної організації тіла, складність конструювання біологічної статі послужили науковою підставою для постановки питання про існування тільки двох гендерів. Як стверджує сучасна дослідниця А.В. Кириліна, у науковий опис поняття «гендер» введене для того, щоб провести межу між поняттям «біологічна стать» («sexus») і соціальними й культурними імплікаціями, вкладеними в концепти чоловіче-жіноче: розподіл ролей, культурні традиції, відносини влади та статі людей. Термін «гендер» покликаний виключити біологічний детермінізм, який закладений у понятті «sexus» і приписує всі соціокультурні відмінності, пов'язані зі статтю, універсальним природним факторам [4;33].

Як відомо, на початку 20-х років XX століття нечисленні дослідження статево-рольових особливостей чоловіків і жінок підводили під рубрику «психології статі» (psychology of sex) таким чином, що «стать» найчастіше ототожнювали із сексуальністю. В 30-60 рр. «психологію статі» змінила «психологія статевих відмінностей» (sex differences); ці відмінності вже не зводили до сексуальності, але здебільшого вони вважалися вродженими, даними природою. Наприкінці 1970-х років, у міру того, як коло досліджуваних явищ і особистісних ідентичностей розширювалося, а біологічний детермінізм слабшав, цей термін змінився більш м'яким - «відмінності, пов'язані зі статтю» (sex related differences), причому малося на увазі, що ці відмінності можуть взагалі не мати біологічної підоснови. Відповідно змінювалися уявлення про чоловічі й жіночі якості, а також способи їх виміру. У репродуктивному процесі (продовження роду) чоловік і жінка виступають як протилежні, альтернативні, взаємовиключаючі та взаємодоповнюючі начала. Багато інших відмінностей виглядають менш визначеними, змінними, навіть факультативними. Конкретні чоловіки й жінки бувають різними і за своїм фізичним виглядом, і за своїми психічними властивостями, і за своїми інтересами і заняттями, а сучасні нормативні уявлення про «мужність» і «жіночність», хоча й відображають якісь реалії, у цілому є не чим іншим, як стереотипами суспільної свідомості. У сучасних

концепціях статі й статево-рольової поведінки ці властивості розглядаються як відносно незалежні один від одного конструкти, котрі визначаються більше соціально, ніж біологічно і можуть вимірюватися, як уважають учені, відповідно окремими шкалами. Спільно розвинені якості фемінності й маскулінності в одній людині (незалежно від статі) позначають терміном андрогінія. У сучасних концепціях андрогінія розглядається як особистісна характеристика, не пов'язана з порушеннями в статевому розвитку, статевій й гендерній ідентичності або статево-рольовій орієнтації. Розвинена андрогінія в людині, незалежно від статі, передбачає величезний арсенал і гнучкість гендерно-рольової поведінки, високі соціально-адаптивні здібності й інші важливі якості. Наприклад, дослідниками помічено, що талановитим людям часто властива висока андрогінія. Крім того, вона може знімати обмеженість жіночих і чоловічих гендерних ролей, знижувати внутрішні конфлікти, пов'язані з неприйняттям своєї іншої сутності.

1. Власова Т.И. Формирование гендерных стереотипов в западноевропейской философии.- К.: Генеза. 2007.- 291с.
2. М. Виттиг Прямое мышление и другие эссе. Перевод с англ. О.Липовской. М., "Идея-Пресс", 2002.- 108с.
3. Избранные диалоги / Платон. - М.: Эксмо, 2009. – 768с.
4. Кирилина А.В. Гендерные исследования в лингвистике и теории коммуникации. М.:РОССПЭН, 2004. – 250с.
5. Gary F.Kelly Sexuality Today. Mc. Graw-Hill Companies, 2007. – 648p.
6. Nicholson L. Interpreting "Gender" //The Play of Reason: From the modern to the postmodern. Ithaca, N.Y.: Cornell University Press. 1999. – 352 p.